

ویژگی های شخصیت سیاسی امام خمینی (ره) از منظر رهبر معظم انقلاب (آیت الله خامنه ای)

ریحانه احمدآبادی

چکیده

شخصیت سیاسی امام خمینی (ره) به عنوان بنیان‌گذار انقلاب اسلامی ایران، دارای ویژگی‌های برجسته‌ای است که نقش محوری و تعیین‌کننده‌ای در پیروزی و استمرار انقلاب اسلامی و شکل‌گیری نظام جمهوری اسلامی ایفا کرده است. این مقاله با رویکرد توصیفی-تحلیلی و با استناد به بیانات رهبر معظم انقلاب اسلامی (حضرت آیت‌الله خامنه‌ای)، به بررسی ابعاد و مؤلفه‌های اصلی شخصیت سیاسی امام خمینی (ره) بر پایه تحلیل بیانات و دیدگاه‌های ایشان می‌پردازد. رهبر معظم انقلاب، امام را شخصیتی جامع، آینده‌نگر، قاطع، مردم‌باور و عدالت‌خواه معرفی می‌کند که با پیوند سیاست و معنویت، شجاعت و تدبیر، الگویی الهام‌بخش برای جوامع اسلامی و جنبش‌های آزادی‌خواه جهان شد. نتایج نشان می‌دهد که استمرار مکتب امام توسط رهبر انقلاب، ضامن حفظ هویت و اهداف انقلاب اسلامی و پیشبرد مردم‌سالاری دینی در ایران معاصر است. این پژوهش با تمرکز بر دیدگاه‌های رهبری، تبیین می‌کند که شخصیت سیاسی امام خمینی (ره) ترکیبی از عقلانیت، معنویت و مردم‌باوری است که تحولات بنیادین سیاسی و اجتماعی را در ایران و جهان اسلام رقم زد.

کلمات کلیدی: امام خمینی (ره)، انقلاب اسلامی، شخصیت سیاسی، مردم‌سالاری دینی، گفتمان مقاومت.

^۱ سطح دو، حوزه علمیه ریحانه النبی شهرستان ملارد

مقدمه

شخصیت سیاسی در جوامع مختلف، به‌ویژه در بستر تحولات تاریخی، همواره یکی از مهم‌ترین عوامل در شکل‌گیری نظام‌های سیاسی و اجتماعی به‌شمار می‌آید. در این میان، امام خمینی (ره) به‌عنوان رهبر و اندیشمندی که با اتکا به مبانی دینی و معنوی، انقلابی بزرگ را رقم زد و ساختاری نوین از حکومت اسلامی مبتنی بر مردم‌سالاری دینی را بنیان نهاد، جایگاهی ممتاز دارد. آنچه شخصیت سیاسی امام خمینی (ره) را از سایر رهبران سیاسی متمایز می‌سازد، پیوند عمیق سیاست با اخلاق، عقلانیت با معنویت و شجاعت با تدبیر در رفتار و اندیشه ایشان است.

درک عمیق و دقیق این شخصیت پیچیده و چندبعدی، تنها از طریق مطالعه مستقیم آثار امام و تحلیل تحولات انقلاب کافی نیست؛ بلکه بهره‌گیری از دیدگاه‌های کسانی که در شناخت فکری، معنوی و تاریخی امام خمینی (ره) دارای درک مستقیم و ژرف هستند، ضروری به‌نظر می‌رسد. در این میان، رهبر معظم انقلاب اسلامی آیت‌الله العظمی خامنه‌ای، به‌واسطه همراهی بلندمدت با امام و نقش محوری در تداوم راه ایشان، یکی از معتبرترین منابع شناخت شخصیت سیاسی امام به‌شمار می‌آید. بیانات تحلیلی ایشان در طول بیش از سه دهه رهبری نظام اسلامی، تصویری روشن، مستند و عمیق از وجوه سیاسی امام خمینی (ره) ارائه می‌دهد که کمتر مورد تحلیل جامع قرار گرفته است. پرسش اصلی این تحقیق این است که ویژگی‌های شخصیت سیاسی امام خمینی (ره) از منظر رهبر انقلاب چیست و این ویژگی‌ها چگونه در موفقیت و استمرار انقلاب اسلامی مؤثر بوده‌اند؟

هدف اصلی پژوهش، تحلیل ویژگی‌ها، ابعاد فکری، راهبردی و کاربردی شخصیت سیاسی امام خمینی (ره) از منظر رهبر معظم انقلاب اسلامی و بررسی پیامدهای آن در عرصه‌های داخلی و بین‌المللی با رویکردی علمی و مستند است. این تحقیق می‌کوشد تصویری جامع و دقیق از این شخصیت استثنایی ارائه دهد و نقش آن را در تحولات سیاسی و اجتماعی ایران و جهان اسلام به‌روشنی روشن سازد. همچنین، هدف دیگر این است که با بهره‌گیری از بیانات مقام معظم رهبری و منابع معتبر، الگویی کاربردی برای فهم بهتر رهبری سیاسی در شرایط معاصر فراهم آورد.

ضرورت پرداختن به ابعاد شخصیت سیاسی امام، به‌ویژه از منظر رهبر معظم انقلاب اسلامی، از آن جهت است که ایشان با شناخت عمیق و تجربه مستقیم، تصویری جامع و مستند از وجوه سیاسی امام ارائه داده‌اند که می‌تواند الگویی راهبردی برای رهبری سیاسی در شرایط معاصر باشد. این شناخت می‌تواند به فهم بهتر ماهیت انقلاب اسلامی، ساختار و کارکرد نظام جمهوری اسلامی و رهبری سیاسی در شرایط پیچیده کنونی کمک کند. همچنین، با توجه به کمبود پژوهش‌های جامع و تحلیلی در این حوزه، این تحقیق می‌تواند خلأ علمی موجود را پر کرده و به عنوان مرجعی معتبر برای پژوهشگران و علاقه‌مندان به حوزه سیاست و رهبری مورد استفاده قرار گیرد.

تحقیقات و مطالعات متعددی در حوزه شخصیت سیاسی امام خمینی (ره) انجام شده است که هر یک از زاویه‌ای خاص به این موضوع پرداخته‌اند. از جمله کتاب «آقا روح الله» نوشته حمیدرضا باقری، به بررسی دوران طلبگی و شکل‌گیری شخصیت سیاسی امام خمینی (ره) در بستر تحولات تاریخی می‌پردازد و نقش این دوران را در شکل‌گیری اندیشه و رهبری ایشان تحلیل می‌کند. همچنین، کتاب «اندیشه سیاسی امام خمینی» اثر یحیی فوزی که به بررسی مبانی و ابعاد مخالف اندیشه سیاسی امام خمینی (ره) می‌پردازد. کتاب «مؤلفه‌های بنیادین اندیشه سیاسی امام خمینی (ره)» نوشته رضا لک‌زایی؛ به بررسی و تبیین مؤلفه‌های اصلی اندیشه سیاسی امام خمینی (ره) می‌پردازد و آن را در سه محور اصلی فلسفه سیاسی، اخلاق سیاسی و فقه سیاسی دسته‌بندی می‌کند.

با وجود پژوهش‌های متعدد در حوزه اندیشه و شخصیت امام خمینی (ره)، کمتر مطالعه‌ای به تحلیل ابعاد شخصیت سیاسی ایشان بر اساس بیانات و دیدگاه‌های رهبر معظم انقلاب پرداخته است. پژوهش حاضر با رویکردی تحلیلی و با بهره‌گیری از منابع معتبر و بیانات رهبری، می‌کوشد ابعاد و مؤلفه‌های اصلی شخصیت سیاسی امام خمینی (ره) را تبیین کند و نقش آن را در تحولات سیاسی و اجتماعی ایران و جهان اسلام روشن سازد. هدف نهایی این پژوهش، ارائه الگویی کاربردی برای فهم بهتر رهبری سیاسی و استمرار مردم‌سالاری دینی در ایران معاصر است.

۱. مبانی نظری، مفاهیم و اصطلاحات

بررسی شخصیت‌های تأثیرگذار سیاسی، به‌ویژه آنان که منشأ تحولاتی بنیادین در ساختار قدرت و ارزش‌های اجتماعی شده‌اند، مستلزم بازشناسی دقیق مبانی فکری، فلسفی و معرفتی آنان است. در این

میان، امام خمینی(ره) به عنوان رهبر بزرگ‌ترین انقلاب دینی قرن بیستم، تنها یک کنشگر سیاسی نبود، بلکه متفکری جامع‌نگر بود که شخصیت سیاسی او بر بنیادهای معرفتی عمیقی استوار شده است. از این رو، درک صحیح از رفتارها، تصمیمات و مواضع سیاسی ایشان، بدون شناخت دستگاه فکری و هستی‌شناختی وی، امری ناقص و سطحی خواهد بود.

امام خمینی(ره) با بهره‌گیری از عناصر فلسفی حکمت متعالیه، آموزه‌های عرفانی اسلام، تعالیم قرآنی، و اندیشه‌های فقهی شیعه، چارچوبی منحصر به فرد از رهبری سیاسی بر پایه عدالت، معنویت، آزادی و مسئولیت فردی و جمعی ارائه داد. این چارچوب، از نگاه بسیاری از پژوهشگران و به‌ویژه از منظر رهبر معظم انقلاب اسلامی، اساس فهم رفتار سیاسی امام را تشکیل می‌دهد و الگویی برای مدیریت سیاسی در بستر دینی به‌شمار می‌آید.

این بخش با هدف تبیین چارچوب نظری و مبانی بنیادین شخصیت سیاسی امام خمینی(ره)، به تحلیل مفاهیم کلیدی و مبانی کلامی و فلسفی ایشان می‌پردازد. این مبانی نه تنها زمینه‌ساز ظهور انقلاب اسلامی بود، بلکه مبنایی نظری برای استمرار نظام جمهوری اسلامی و مردم‌سالاری دینی در ایران محسوب می‌شود.

۱-۱ مفهوم شخصیت سیاسی و اهمیت آن

شخصیت سیاسی امام خمینی(ره) از منظر اندیشه سیاسی، ترکیبی از باورهای عمیق دینی، فلسفی و اجتماعی است که در قالب یک نظام فکری منسجم و جامع ظهور یافته است. ایشان نه تنها رهبر سیاسی بلکه مصلحی بود که با تکیه بر مبانی اسلامی، نظام سیاسی را نظامی ارزشی، عدالت‌محور و الهی می‌دانست که حاکم آن باید با حکمت و محبت، جامعه را هدایت کند.^۱ این نظام معرفتی، امام را قادر ساخت تا در برابر چالش‌های داخلی و خارجی با قاطعیت بایستد و الگویی نوین در رهبری سیاسی ارائه دهد. شخصیت سیاسی امام، محصول تحولات اجتماعی و فرهنگی دوران خود بود که با بهره‌گیری از آموزه‌های اسلامی، توانست بینش سیاسی خاصی را شکل دهد که در تاریخ ایران بی‌نظیر است.^۲

^۱ لک‌زایی، مولفه‌های بنیادین اندیشه سیاسی امام خمینی(ره)، ص ۴۵

^۲ فوزی، اندیشه سیاسی امام خمینی(ره) (ویراست سوم)، ص ۲۷

۲-۱ اهمیت شخصیت سیاسی امام خمینی (ره) از منظر رهبر معظم انقلاب اسلامی

شخصیت سیاسی امام خمینی (ره) از دیدگاه رهبر معظم انقلاب اسلامی، جایگاهی بی‌بدیل و منحصر به فرد در تاریخ معاصر ایران و جهان اسلام دارد. مقام معظم رهبری بارها در سخنان خود، به نقش بنیادین و تأثیرگذار امام در تحولات سیاسی و اجتماعی ایران و نیز الهام‌بخشی ایشان برای ملت‌ها اشاره کرده‌اند: «امام، روح جمهوری اسلامی است؛ امام، روح انقلاب اسلامی است؛ امام، امام دیروز و امروز و فردای ملت ایران است»^۱.

رهبر معظم انقلاب اسلامی، امام خمینی (ره) را فراتر از یک رهبر سیاسی معرفی می‌کنند و درباره اهمیت شخصیت ایشان می‌فرمایند: «امام بزرگوار ما، یک حقیقت همیشه زنده است. نام امام، یاد امام، راه امام، مکتب امام، برای ملت ایران یک ضرورت است؛ برای دنیای اسلام یک ضرورت است»^۲.

ایشان همچنین تأکید دارند که نقش امام خمینی (ره) در ایجاد و استمرار انقلاب اسلامی، نه فقط برای ایران، بلکه برای همه ملت‌های مسلمان و آزادی‌خواه جهان الهام‌بخش است: «امام، ملت ایران را بیدار کرد؛ ملت‌های مسلمان را بیدار کرد؛ ملت‌های غیر مسلمان را هم بیدار کرد»^۳.

همچنین ایشان درباره تأثیر جهانی شخصیت امام می‌فرمایند: «امام خمینی (ره) نه فقط برای ملت ایران، بلکه برای همه ملت‌های مسلمان و حتی غیر مسلمان، یک الگو و یک نقطه امید بود»^۴.

در مجموع، از منظر رهبر معظم انقلاب اسلامی، اهمیت شخصیت سیاسی امام خمینی (ره) در این است که ایشان روح و جوهره انقلاب اسلامی و جمهوری اسلامی، الهام‌بخش ملت‌ها و الگویی زنده و تمدن‌ساز در تاریخ معاصر است. بازخوانی و شناخت این جایگاه، برای استمرار انقلاب اسلامی و هدایت نسل‌های آینده، ضرورتی انکارناپذیر است.

^۱ خامنه‌ای، بیانات در مراسم سالگرد ارتحال امام خمینی (ره)، حرم مطهر امام، ۱۴/۰۳/۱۳۹۰

^۲ خامنه‌ای، بیانات در مراسم سالگرد ارتحال امام خمینی (ره)، حرم مطهر امام، ۱۴/۰۳/۱۳۹۲

^۳ خامنه‌ای، بیانات در مراسم سالگرد ارتحال امام خمینی (ره)، حرم مطهر امام، ۱۴/۰۳/۱۳۹۰

^۴ خامنه‌ای، بیانات در دیدار اعضای ستاد مرکزی بزرگداشت امام خمینی (ره)، ۰۶/۰۳/۱۳۹۲

حوزه باید با رویکردی انتقادی و علمی، به شبهات و پرسش‌های نسل جوان و جامعه علمی درباره مکتب سیاسی امام پاسخ دهد و پیوند این مکتب با تحولات معاصر را تبیین کند. رهبر انقلاب بر این وظیفه تأکید دارند: «امروز دشمنان با جنگ نرم و تهاجم فرهنگی می‌خواهند هویت انقلاب را مخدوش کنند؛ حوزه‌های علمیه باید با روشنگری و پژوهش‌های دقیق، این توطئه‌ها را خنثی کنند»^۱.

۴-۳ الگوسازی و تربیت نسل جدید بر اساس مکتب امام

حوزه‌های علمیه باید با برنامه‌ریزی آموزشی و تربیتی، نسل جدید طلاب و روحانیون را با مبانی فکری، اخلاقی و سیاسی امام خمینی (ره) آشنا ساخته و آنان را به عنوان حاملان و مروجان این مکتب تربیت نمایند.

رهبر انقلاب می‌فرمایند: «جوانان را باید با امام خمینی آشنا کرد؛ این شناخت برای اداره آینده کشور و برداشتن گام دوم انقلاب ضروری است»^۲.

۵-۳ اهتمام به پژوهش‌های میان‌رشته‌ای و تولید دانش بومی

رهبر معظم انقلاب اسلامی بارها بر اهمیت پژوهش و تولید علم در حوزه‌های علمیه تأکید کرده‌اند و آن را پایه و اساس پیشرفت علمی و فرهنگی کشور دانسته‌اند. ایشان معتقدند که حوزه‌های علمیه باید با رویکردی علمی، پژوهش‌های میان‌رشته‌ای را گسترش دهند و تعامل سازنده‌ای با دانشگاه‌ها و مراکز علمی داشته باشند تا دانش بومی و نظریه‌پردازی اصیل در عرصه سیاست دینی تقویت شود.

«اگر تقسیم بودجه کشور یا اولویت‌های آن در اختیار من بود، بدون شک یکی از اولویت‌های اول، تحقیق و پژوهش بود. به هر میزان هم به عرصه تحقیق و پژوهش اهتمام بورزیم، باز هم کم است و راه طولانی در پیش داریم»^۳.

^۱ خامنه‌ای، بیانات رهبر معظم انقلاب اسلامی در دیدار طلاب حوزه‌های علمیه سراسر کشور، ۱۳۹۷/۰۳/۲۴

^۲ خامنه‌ای، بیانات در مراسم سالگرد ارتحال امام خمینی (ره)، ۱۴۰۱/۰۳/۱۴

^۳ خامنه‌ای، بیانات در دیدار اعضای مجلس خبرگان رهبری، ۱۳۹۷/۰۹/۲۹

ایشان همچنین بر ضرورت همکاری حوزه و دانشگاه تأکید کرده و فرموده‌اند: «حوزه برای تحقق اهداف خود، وظایف گسترده‌تری بر عهده دارد؛ اول توسعه پژوهش‌های میان‌رشته‌ای و دوم ایجاد مراکز پژوهشی مشترک بین حوزه و دانشگاه، با تمرکز بر موضوعات و چالش‌های روز جامعه»^۱.

رهبر انقلاب افزون بر تأکید بر تولید علم و پژوهش، به اهمیت تربیت متخصصان در رشته‌های مختلف علوم انسانی و اسلامی اشاره کرده‌اند: «اساس حوزه علمیه، بر علم استوار است و بنابراین حوزه باید به لوازم «علم‌محوری» پایبند باشد. حوزه‌ها باید با روی باز با سؤال و شبهه و ابهام روبرو شوند و در رشته‌های مختلف حوزه تقویت شوند؛ فقه، تفسیر، فلسفه، علوم انسانی و فنون تبلیغ»^۲.

۳-۶ نقش‌آفرینی فعال در عرصه اجتماعی و سیاسی

حوزه‌های علمیه باید با حضور فعال و مؤثر در عرصه‌های اجتماعی و سیاسی، از ارزش‌ها و اهداف انقلاب اسلامی دفاع کنند و در تبیین و تحقق مردم‌سالاری دینی نقش‌آفرینی نمایند.

رهبر انقلاب تأکید می‌کنند: «پایبندی به روش و منش امام خمینی، حفظ هویت انقلاب اسلامی است و حوزه‌های علمیه باید این روش را به عنوان راهنمای اصلی خود قرار دهند»^۳.

^۱ خامنه‌ای، پیام به همایش بزرگداشت سالگرد بازتأسیس حوزه علمیه قم، ۱۴۰۴/۰۲/۱۷

^۲ خامنه‌ای، بیانات در دیدار جمعی از اساتید، فضلا و طلاب نخبه حوزه علمیه قم، ۱۳۹۸/۰۷/۲۸

^۳ خامنه‌ای، بیانات در دیدار اعضای شورای مرکزی کمیته امداد امام خمینی (ره)، ۱۳۶۸/۰۳/۱۵

نتیجه گیری

شخصیت سیاسی امام خمینی (ره) از منظر مقام معظم رهبری، نمونه‌ای بی‌نظیر از رهبری دینی، انقلابی و جامع است که توانست با ویژگی‌های برجسته‌ای همچون قاطعیت در اصول، مردم‌باوری عمیق، عدالت‌خواهی، استقلال‌طلبی و آینده‌نگری، نهضتی عظیم را به پیروزی برساند و نظام جمهوری اسلامی را بنیان‌گذاری و حفظ کند. این ویژگی‌ها، تلفیقی از ایمان راسخ، عقلانیت و اخلاق سیاسی بود که امام را به الگویی الهام‌بخش برای ملت ایران و سایر ملت‌های مسلمان و مستضعف جهان تبدیل نمود.

رهبر معظم انقلاب اسلامی تأکید دارند که شناخت دقیق و تبیین علمی این ویژگی‌ها، کلید استمرار و پویایی انقلاب اسلامی است و حوزه‌های علمیه به عنوان نهادهای علمی و فرهنگی، مسئولیت سنگینی در این زمینه بر عهده دارند. حوزه‌ها باید با بهره‌گیری از پژوهش‌های میان‌رشته‌ای، تولید دانش بومی و تربیت نسل جدیدی از طلاب و پژوهشگران متعهد، مکتب سیاسی امام خمینی (ره) را به درستی تبیین و به نسل‌های آینده منتقل کنند.

رهبر معظم انقلاب، امام خمینی (ره) را شخصیتی دارای قدرت ترکیبی بی‌نظیر میان عقلانیت و انقلاب‌گری، بین اصول‌گرایی و نوگرایی، و میان واقع‌گرایی و آرمان‌گرایی می‌دانند؛ شخصیتی که توانست دین را به عرصه سیاست بازگرداند، هویت اسلامی را احیا و الگویی نوین از مردم‌سالاری دینی ارائه دهد. در نتیجه، شخصیت سیاسی امام نه تنها در شکل‌گیری نظام جمهوری اسلامی ایران بلکه در بیداری ملت‌های مسلمان و شکل‌گیری جریان مقاومت در برابر سلطه جهانی نیز نقش‌آفرینی کرده است.

در این میان، نقش حوزه‌های علمیه به عنوان نهادهای علمی، فرهنگی و تربیتی، نقشی محوری و بی‌بدیل است. حوزه‌ها باید با بهره‌گیری از روش‌های پژوهشی نوین و میان‌رشته‌ای، به تبیین دقیق و علمی مکتب سیاسی امام خمینی (ره) بپردازند و با تولید دانش بومی و نظریه‌پردازی اصیل، زمینه‌های استمرار و توسعه این مکتب را فراهم آورند. تربیت نسل جدیدی از طلاب و پژوهشگران متعهد و آگاه، که بتوانند با شناخت عمیق از اندیشه امام، نقش مؤثری در هدایت جامعه و مقابله با تحریف‌ها و هجمه‌های فرهنگی و سیاسی ایفا کنند، از دیگر ضرورت‌های امروز حوزه‌های علمیه است.

در نهایت، فهم عمیق و علمی شخصیت سیاسی امام خمینی (ره) برای تمامی فعالان فرهنگی، سیاسی و دینی، نه تنها پاسداشت میراث گران‌بهای انقلاب اسلامی است، بلکه راهنمایی راهبردی برای مواجهه با چالش‌های پیچیده امروز و آینده کشور محسوب می‌شود. استمرار راه امام و حفظ هویت انقلاب اسلامی، مستلزم همت و تلاش مستمر نهادهای علمی، فرهنگی، اجتماعی و حوزه‌های علمیه است تا انقلاب اسلامی در مسیر تحقق آرمان‌های بلند خود، همچنان پویا، اثرگذار و الهام‌بخش باقی بماند.

منابع

- قرآن کریم

۱. خامنه‌ای، سید علی، مجموعه بیانات و سخنرانی‌ها، تهران: دفتر حفظ و نشر آثار حضرت آیت‌الله خامنه‌ای، گرفته شده از سایت: khamenei.ir
۲. خمینی، سیدروح اله، صحیفه امام، تهران: موسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی (ره)، چاپ چهارم، ۱۳۸۵ ه. ش.
۳. دفتر حفظ نشر و آثار آیت الله خامنه ای، انقلاب عقلانی (گفتمان معاصر ۴)، تهران: انتشارات انقلاب اسلامی، ۱۳۹۷ ه. ش.
۴. فوزی، یحیی، اندیشه سیاسی امام خمینی (ره) (ویراست سوم)، تهران: دفتر نشر معارف، ۱۳۹۴ ه. ش.
۵. لک‌زایی، رضا، مولفه‌های بنیادین اندیشه سیاسی امام خمینی (ره)، قم: مرکز بین‌المللی ترجمه و نشر المصطفی (ص)، چاپ دوم، ۱۳۹۴ ه. ش.